

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-1-65-98>

УДК 658.5

Бондар Н.П., Шаран Л.О., Губеня В.О., Підтілок І.С.
Національний університет харчових технологій**УПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ СПОСОБІВ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОЧОГО ПРОСТОРУ
У ЗАКЛАДАХ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА**

Анотація. Стаття присвячена організації інноваційних послуг у готельному господарстві. Досліджено ринок коворкінгу й хаб-просторів. Висвітлено шляхи їх упровадження на базі готелів ділового призначення. Охарактеризовано передумови виникнення, розвиток, перелік надаваних послуг, розкрито способи раціональної організації хаб-просторів. Визначено переваги відкритого робочого простору над традиційними офісами та бізнес-центрами.

Ключові слова: готельне господарство, інноваційна послуга, робочий простір, коворкінг, хаб-простір.

Bondar Nataliia, Sharan Larysa, Gubanya Viacheslav, Pidtilok Iryna
National University of Food Technologies**IMPLEMENTATION OF INNOVATIVE METHODS OF WORK SPACE ORGANIZATION
IN HOTEL INDUSTRY**

Summary. The article is devoted to the organization of innovative services in the hotel industry. The market of coworking and hub spaces is investigated. The ways of their implementation on the basis of business hotels are highlighted. The prerequisites for the emergence, development, list of services provided are described, the ways of rational organization of hub spaces are disclosed. The advantages of open work space over traditional offices and business centers are defined.

Keywords: hotel industry, innovation service, working space, coworking, hub spaces.

Постановка проблеми. Успішність людини, яка живе й працює в умовах ринкової економіки, насамперед залежить від рівня її активності в професійному співтоваристві. Як свідчать результати досліджень одного з провідних світових науковців в області мережевого аналізу, Рона Берта, продуктивність людини можна передбачити на підставі лише однієї змінної – відкритості її соціальних зв'язків. Просто перебуваючи у відкритій, а не замкнутій (де всі знайомі один з одним) мережі, людина значно збільшує свої шанси на успішність і продуктивність [2].

Цей факт став передумовою виникнення коворкінгу (англ. Co-working – спільно працювати), що тлумачиться як модель організації роботи людей, найчастіше фрілансерів, з різним типом зайнятості у єдиному робочому просторі; у вузькому – колективний офіс [3]. Цим поняттям передбачається наявність якогось простору, що має всі необхідні умови і сучасне обладнання, призначене для продуктивної роботи.

Поняття коворкінгу тісно пов'язане з поняттям хаб-простору. Аналіз різних джерел інформації визначає хаб як заклад (офіс), який складається із різних функціональних вузлів, для організації різних форматів офісних приміщень. На території хабів можуть розміщуватися спеціально облаштовані коворкінги.

Ефективність зазначених вище видів організації праці доводять такі статистичні дані: свою прихильність до коворкінгу та хаб-просторів виявляють близько 1,1 млн підприємців, стартаперів, митців, дизайнерів, представників інших професій. Саме таку кількість членів налічували у 2017-му році майже 13,8 тис. коворкінгів у світі [8]. І це число вражає, якщо згадати, що у 2011-му році у світі було лише трохи більше тисячі коворкінгів із 43 тисячами членів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання сучасного етапу розвитку ринку коворкінгу й хаб-просторів України є ще мало дослідженим у вітчизняній науці. Висвітленню окремих аспектів проблеми присвячені праці учених, серед яких: О.А. Грішнова [1], М.І. Мельник [5], В.В. Швед [10], С.Д. Щеглюк [5] тощо.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Аналізуючи роботи сучасних вчених, які займалися дослідженням даного питання, можна зробити висновок, що їх увага була приділена коворкінгу, як окремому виду бізнес-діяльності. Таким чином, проблема впровадження коворкінгу та хаб-просторів при підприємствах готельного господарства раніше висвітленою не була. Також не вирішеною проблемою залишається організація роботи персоналу у хаб-просторах.

Метою статті є дослідження актуального стану вітчизняного ринку коворкінгу й хаб-просторів, їх аналіз та порівняння; визначення шляхів їх упровадження на базі готелів ділового призначення на ринку міста Києва. Предметом дослідження є організація роботи у форматі коворкінгу та хаб-просторів.

Виклад основного матеріалу. Пов'язаність великого числа спільнот вважається одним з ключових факторів, що вплинув на створення ідеї об'єднати незнайомих між собою фахівців конкретної спеціальності у велику групу для посилення генерування ідей та вирішення професійних завдань. Коли в одному місці збирається критична маса людей, ресурсів і проектів – відбувається якісний стрибок у розвитку ідей, швидкості накопичення зв'язків та ефективності взаємодії.

На рисунку 1 графічно відображено залежність успішності та продуктивності праці від організації робочого простору.

На графіку видно, що перебування працівника з правого боку означає обмеженість та ство-

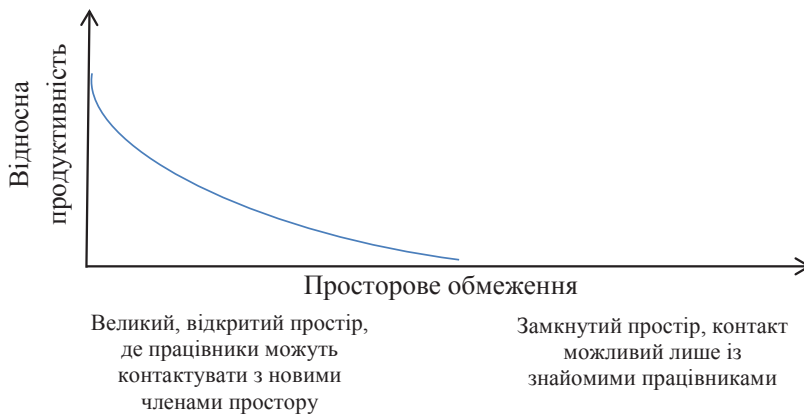

Рис. 1. Графік залежності продуктивності від організації робочого простору

рення рамок для нових ідей. І навпаки, чим ближче працівник знаходиться до лівого краю, тим більше простору та можливостей для вбирання нових ідей та стартапів [2].

Необхідність у створенні приміщень для організації такого виду роботи стало причиною створення хакерспейсів (від англ. *hacker* і англ. *space*) – реальне (у протилежність віртуальному) місце, де збираються люди з схожими інтересами, найчастіше науковими, технологічними, в цифровому або електронному мистецтві спілкуванні і спільній творчості. Згодом хакерспейси підлаштували під вимоги ринку послуг. Це і стало початком зародження коворкінгу.

Коворкінг характеризує гнучка організація робочого простору і прагнення до формування спільноти резидентів та внутрішньої культури. Учасники залишаються незалежними і вільними, мають можливість спілкуватися, обмінюватися ідеями та допомагати один одному, на відміну від роботи вдома.

Узагальнивши сказане, підкреслимо, що коворкінг – це обладнаний простір для офісної роботи, доступ до якого може отримати кожен бажаючий. Займатися там можна будь-яким видом роботи, крім тієї, що передбачає використання особливого устаткування або створення перешкод для роботи оточуючих.

Однією з причин росту популярності коворкінгів на ринку України є зростання ціни на оренду комерційних приміщень. Окремий офіс можуть собі дозволити все менше фрілансерів та власників малого бізнесу, а працювати вдома чи в інших місцях не завжди зручно. Додатковим поштовхом для зростання та розвитку коворкінгів стала культура стартапів, які дуже часто засновуються з мінімальним стартовим капіталом.

Такі офіси зручні не тільки фрілансерам, але й компаніям, співробітники яких розкидані різними містами або країнами. Також вони зручні для тих, хто тільки виходить на новий для себе ринок (в незнайомому місті чи країні) і не має при цьому достатнього бюджету для оренди повноцінного офісу.

Загалом, передумовами для виникнення хаб-просторів стали наступні:

– варто відзначити, що спочатку це були зростання цін на нерухомість, що призвело до підвищення вартості оренди нежитлових приміщень;

– зростаюче число молодих підприємців та стартаперів з невеликим початковим капіталом;

– розвиток такого напрямку, як аутсорсинг (передача компанією частини її завдань або процесів стороннім виконавцям на умовах субпідряду. Це угода, за якою робота виконується людьми з зовнішньої компанії, які зазвичай є також експертами у цьому виді робіт) [4];

– виникнення і розвиток фрілансу.

Від початку свого створення, це були платформи не для бізнесу, а швидше творчі простори, де зустрічалися однодумці. Однак ідея була швидко підхоплена, почала поширюватися по містах і країнах, й оформилася в конкретне рішення для бізнесу [5].

Перевагами в організації бізнес-центру у форматі хабу є:

1. У хаб-просторі існує можливість орендувати місце на день, місяць, рік (інколи навіть по годинно), що може бути дуже зручно для фрілансерів чи стартаперів.

2. Є можливість користуватися «мінімальними благами» – комфортним робочим місцем (окремий стіл, доступ до Інтернету), чаєм та кавою, міні-кухнею та зоною розваг або місцем для відпочинку зі зручними диванами, книгами і газетами. Деякі коворкінги навіть мають душові кабінки.

3. Дуже часто хаб-простір безкоштовно чи за досить доступну плату пропонує місця, де людина може спокійно поспілкуватися з клієнтами чи партнерами, наприклад, переговорні кімнати та конференц-зали.

4. Хаб-простір відіграє велику роль у соціалізації зазвичай інтровертованих фрілансерів, айтішників та програмістів. Хаб – це простір, в якому неможливо не спілкуватися з іншими членами цього товариства. Його члени, в яких може не бути знайомств та зв'язків, тут же знайомляться з однодумцями, колегами, бізнес-партнерами чи просто новими друзями.

5. Хаб-простори дозволяють орендувати не тільки окремий стіл, але й окремий простір (майже офіс), залежно від потреб. Але плюс в тому, що, маючи офіс, працівник все одно зберігає можливість не відриватися від соціуму.

6. Хаб-простори часто проводять різноманітні тренінги та семінари для своїх відвідувачів, де вони можуть познайомитися, поділитися ідеями, отримати нові знання, що завжди є корисним та необхідним [6].

В якості основних вимог при організації хаб-простору виділяють:

1. Розташування. Для підтримки постійного потоку людей власники таких проектів намагаються розташовувати їх в центрі або якомога ближче до найбільших транспортних артерій міста і розвиненій інфраструктурі.

2. Простір. Оскільки формат роботи таких місць зазвичай кілька (концертний, освітній майданчик, галерея, арт-кластер, лекційна зала й ін.), приміщення для хабів вимагають чималих площ, бажано студійного формату, які в разі потреби можна трансформувати з однієї великої площі в кілька малих, в залежності від конкретних завдань і формату заходу.

3. Підвищені вимоги. Незважаючи на те що хаб – це все-таки не коворкінг, деякі характеристики цього місця повинні відповідати вимогам користувачів коворкінгу, а тому власники хабів намагаються облаштувати в них додаткові елементи цілодобового сервісу – гардероб, душові, місце для їжі, зручні для роботи місця.

4. Акцент на інноваціях. Це, мабуть, одна з головних особливостей хабів, що відрізняє їх від коворкінгу. Одне з призначень хабу – підтримка короткострокових інноваційних та освітніх проектів, націлених на швидку передачу знань та навичок. Завдяки набагато більшими у порівнянні з коворкінгом площами, в таких проектах можна задіяти в рази більше учасників [9].

Загалом, вся територія офісу має бути умовно розділена на дві частини – робочу зону і публічний простір. З досвіду власників хаб-просторів, офіс може спокійно працювати, коли в просторі, відділеному шторами, проходить лекція.

При проектуванні офісу цього формату не слід забувати, що ідея його створення є інноваційною, й орієнтованою на конкретний сегмент споживачів, тому при організації простору слід вкладати не в стіни, а в сучасні технології. Тому в хабах встановлюють професійні системи звуку та світла, великі екрани для синхронної відеопрезентації та іншу медіатехніку.

Простір хабу можна легко трансформувати в залежності від завдання. Наприклад, територію можна перетворити в невеликий концертний майданчик, лекційний зал або місце для вечірки.

Обов'язковою умовою при меблюванні простору є функціональні та лаконічні меблі: враховуючи вимоги ергономіки, вони мають займати мінімум простору на мати максимальну кількість корисної площі.

При проектуванні хабу необхідно приділити увагу організації куточку для харчування. Враховуючи, що доступ до робочих місць у хабі є цілодобовим, було б цілком логічним організувати міні-кухню. Традиційно у такому куточку розміщують кавовий апарат, або кавоварку, електрочайник, мікрохвильову піч, тостер, обов'язково холодильник.

За можливості, у хаб-просторах організуються заклади ресторанного господарства типу кафе-терію або закускової. Окрім звичайного обслуговування гостей, вони можуть пропонувати сніданки, ланчі або комплексні вечері. Якщо у хабі передбачено приміщення для великих заходів, цей заклад харчування може організувати подачу напоїв та страв нескладного приготування, закусок.

Таким чином, до основних функціональних вузлів, які організуються у хаб-просторі належать: велика зала для презентацій, творчих вечорів, тренінгів, семінарів; загальний офіс; приватні кабінети; музикальна кімната; бібліотека та бук кросінг; кухня; зона відпочинку; кімната переговорів; кінозала; лекційна зала; ігрова кімната; коворкінг-зали; скайп-формати.

Крім вище зазначеного переліку, у хаб-просторах можуть обладнуватися душові кімнати. Особливо актуальним це є для хабів, які мають вузол коворкінгу.

Кількість та комбінація функціональних вузлів хаб-просторів залежить від площі закладу, орієнтовного контингенту, місця розміщення.

При проектуванні хаб-простору при готелі потрібно враховувати, що це є його додатковою послугою, і приміщення, яке буде під нього виділено, матиме обмежений метраж. Тому слід чітко продумати умови організації простору, підібрати найбільш вигідні функціональні вузли, враховуючи орієнтовний контингент споживачів.

Перевагами у проектуванні хаб-простору на базі готельного підприємства стануть:

- розширення номенклатури додаткових послуг, які надаються готелем;

- удосконалення матеріально-технічної бази для організації ділових зустрічей, заходів тощо;

- збільшення доходів готелю за рахунок залучення до відвідування хаб-простору гостей, які не проживають у готелі;

- введена інновація стане приводом для розробки реклами готелю.

Особливої уваги заслуговує питання вартості надаваних послуг у хаб-просторах. Оплата за послуги здійснюється за наступними критеріями:

1. Залежно від об'єму споживаних послуг. Мається на увазі, яку конкретно послугу обрали гості. На кожен із наявних залів у просторі планується тарифна сітка. Наприклад, оренда конференс-зали матиме свою ціну, а оренда кімнати переговорів іншу.

2. Залежно від часу проведеного у хабі. Є два варіанти оплати: придбання абонементу, наприклад, для гостей коворкінгу або офісу, або погодинна оплата перебування.

3. Асортимент додаткових послуг. Іноді, у хабах передбачена додаткова оплата за оренду спеціально мультимедійного, звукового, відео обладнання.

4. Організація харчування (пакет із включеною послугою, або ні).

Найчастіше, успіх і популярність коворкінгу визначаються ступенем затребуваності і привабливості проектів, зустрічей або семінарів, які в ньому проводяться. Очевидно, що кількість клієнтів буде вищою у тій організації, яка зможе запропонувати по-справжньому вартісні і цікаві заходи. Плануючи графік і запрошуючи гостей для виступів в хаб-просторі потрібно відштовхуватися від аудиторії, яка відвідує це місце, і її ключових інтересів.

Отже, мережа коворкінгів та хаб-просторів України представлена у всіх великих її містах, обласних центрах. Для спрощення пошуку робочого місця у хаб-просторах розроблюються інтернет-сайти, на яких представлена детальна карта коворкінгів кожного міста України. Вона містить інформацію про місце розташування, асортимент послуг, що надаються, режими роботи та вартість оренди кожної послуги у конкретному хабі. Проаналізувавши ринок досліджуваних закладів, було виділено наступні коворкінги із різних міст України для їх аналізу та порівняння:

- Coworking Platforma Art-Zavod, м. Київ;
- Coworking 365, м. Дніпро;
- coMMuna, м. Львів;
- CoWorkingClub, м. Харків.

Порівняльний аналіз обраних закладів проведено за такими показниками, як місце розташування, перелік робочих зон, додаткові послуги, організація харчування, орієнтовний контингент, режим роботи, варіанти оренди та вартість послуг. Результати досліджень сформовано у таблицю 1.

Досліджуючи ринок хаб-просторів та коворкінгу в Україні було встановлено, що найбільш

розвиненим містом у даній галузі є Київ. З огляду на цей факт, у таблиці 2 представлена порівняльна характеристика найбільш затребуваних хаб-просторів Києва.

Як демонструють дані таблиці 1 та 2, спільним серед усіх досліджуваних коворкінгів є наявність загальної робочої зони (офісу) та лекційних залів, однак за місткістю вони і відрізняються. Також у комплект послуг входить безкоштовні чай, кава та печиво, як комплімент гостям. Серед додаткових послуг усі коворкінги пропонують принт-сервіс та безкоштовний потужний wi-fi. Також можна виділити тенденцію до організації різних тренінгів, майстер-класів, курсів від самого коворкінгу, які надаються постояльцям безкоштовно. Контингент коворкінгів здебільшого однаковий, відрізняється лише тим, що при наявності кімнат творчості він розширений представниками творчих професій.

Вартість послуг варіюється від кількості вузлів коворкінгу, асортименту надаваних послуг та включених до абонементу додаткових можливостей відвідувати заходи простору.

Відмінністю серед коворкінгів є організація кутку харчування – він обладнаний лише у великих коворкінгах із більшою кількістю вузлів. Режим роботи залежить від контингенту, якщо заклад орієнтований на навчальні заходи, то має

регламентований графік роботи. Коворкінги, які орієнтуються на офіси та різні масові заходи, пропонують цілодобовий режим роботи.

Висновок. Для забезпечення сталого розвитку готельно-ресторанного бізнесу в умовах поглиблення відносин між Україною і Європейським Союзом необхідне підвищення якості готельної пропозиції до рівня міжнародних стандартів. Одним зі шляхів вирішення цього питання є запровадження в діяльність готельних закладів інноваційних моделей організації робочого простору. Такими у дослідженні визначено коворкінг та хаб-простори.

Галузь коворкінгів в Україні і розвивається швидкими темпами, вона все ще має величезний потенціал для зростання. Найбільш популярними та конкурентоспроможними закладами даного типу є хаб-простори міста Києва, Харкова та Львова. Для зручності у виборі хабу для роботи в різних містах України було створено офіційний інтернет-ресурс, який розробив детальну карту коворкінгу усю країну.

Створення коворкінгу, робочого простору – це досить складне завдання, братися за яке потрібно тільки при наявності мети, засобів і бажання працювати. В іншому випадку, навіть найоригінальніший задум ризикує так і залишитися просто задумом.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика хаб-просторів України

Показник	Coworking Platforma Art-Zavod	Coworking 365	coMMuna	CoWorkingClub
Місце знаходження	м. Київ, вул. Білморська, 1а	м. Дніпро, вул. Харківська, 8а	м. Львів, вул. Галицька, 1.	м. Харків, вул. Мироносицька, 63
Робочі зони	<ul style="list-style-type: none"> Private Office для команд від 2-х осіб. Відкритий офіс. Lounge-зона. Зона творчості. 	<ul style="list-style-type: none"> Лекторій місткістю до 50 осіб. Кімната відпочинку (10-12 осіб). Відкритий офіс. 	<ul style="list-style-type: none"> Відкритий офіс. Творча зона. Переговорні кімнати. 	<ul style="list-style-type: none"> Відкритий офіс. Конференс-зала. Зала для тренінгів. Кімната відпочинку.
Додаткові послуги	<ul style="list-style-type: none"> Швидкий wi-fi і пункти друку. Локери для особистих речей. Безкоштовні курси англійської мови, тренінги, неформальні вечірки. Безкоштовне відвідування усіх подій Арт-заводу «Платформа». 	<ul style="list-style-type: none"> Надання обладнаних залів. Навчальні аудиторії. Технічний супровід. Організація та супровід подій. Оперативне прибирання. 	<ul style="list-style-type: none"> Бібліотека. Скайп-рум. Ігрові приставки. wi-fi і пункти друку. Семінари та майстер-класи. Додаткове оснащення (фліпчарти, маркерні дошки тощо). 	<ul style="list-style-type: none"> Коворкінг закритого типу. Співпраця у різних проектах. Проведення навчальних занять, тренінгів, майстер-класів. Проектор, фліпчарт.
Організація харчування	Безкоштовні кава, чай, печиво; кухня.	Безкоштовні кава, чай, печиво; кухня.	Безкоштовні вода, чай, кава, печиво, тости, джеми, какао, фудкорт.	Безкоштовні кава, чай, печиво.
Режим роботи	Цілодобово	Щодня, з 9:00 до 20:00	Пн-Пт: з 8:00 до 21:00 Сб-Нд: 9:00 до 18:00	Цілодобово
Контингент	Фрілансери, представники творчих професій, підприємці, малі компанії.	Фрілансери, учасники масових заходів, навчальних заходів.	Копірайтери, студенти, дизайнери, підприємці, фрілансери, письменники.	Оскільки коворкінг закритого типу – розробники конкретного проекту; учасники навчальних програм.
Варіанти оренди	Місячний абонемент	Оренда зали або місця	Абонемент на день/місяць.	Абонемент, оренда зали
Вартість послуг	Один місяць: • Lounge: від \$50 за людину. • Відкритий офіс: від \$110 за людину. • Private Office: від \$160 за людину.	• Лекторій – 1000 грн/год, мінімум – 2 год. • Кімната відпочинку – 200 грн/год. • Відкритий офіс: 50 грн/год, 170 грн/день.	• Абонемент: 500 грн/тиждень 1200 грн/місяць. • Існує програма лояльності для постійних клієнтів «Мешканець».	• Робоче місце – 1400 грн/місяць (стандарт), 1900 грн/місяць (розширене). • Конференс-зала – 200 грн/год; 800 грн/5 год.

Таблиця 2

Порівняльна характеристика хаб-просторів м. Києва

Показник	HUB 4.0	неРабочее Место	SkyHub119
Місце знаходження	Пров. Ярославський, 1/3	Голосіївський проспект, 132	пр. Валерія Лобановського, 119Х
Робочі зони	<ul style="list-style-type: none"> • Закриті офіси. • Смарт-простір. • Конференс-зали. • Переговорні кімнати. • Відкритий офіс. 	<ul style="list-style-type: none"> • Відкритий офіс. • Індивідуальні кабінети. • Переговорні кімнати. • Конференс-простір. • Арт-простір. • Приміщення для зустрічей. • Спортивна зона. • Lounge-зона. 	<ul style="list-style-type: none"> • Відкритий офіс. • Зони переговорів. • Приватні кімнати для груп. • Зона відпочинку. • Простір для лекцій.
Додаткові послуги	<ul style="list-style-type: none"> • Літня тераса. • Галерея інновацій • Кейтерінг. • Відео/фотозйомка. • Принт-сервіс. • Технічний супровід. • Швидкий wi-fi. • Душові кімнати. • Локери. • Фліпчарти. 	<ul style="list-style-type: none"> • Швидкий wi-fi. • Принт-сервіс. • Конференс-сервіс. • Технічний супровід. • Ігрова кімната (теніс, дартс, турнік, настільні ігри). • Душові кімнати. • Тераса. 	<ul style="list-style-type: none"> • Швидкий wi-fi. • Професійний проектор. • Багатофункційні прилади, мультимедійні установки. • Принт-сервіс. • Нотаріус. • Парковка.
Організація харчування	Безкоштовний coffe point, фуд-зона	Безкоштовні чай, кава; кухня; бар «неБар»	Безкоштовні чай, кава; кухонний куток.
Режим роботи	Цілодобово	Пн-Пт 08:00-21:00, Сб-Нд 10:00-18:00	Пн-Нд 09:00-20:00
Контингент	Інноватори, програмісти, стартапери, дизайнери, цифрові спеціалісти, мейкери.	Фрілансери, представники творчих професій, учасники масових заходів.	Дизайнери, художники ІТ-спеціалісти, фотографи, менеджери різних рівнів.
Варіанти оренди	Оренда місця, зали; абонемент	Оренда місця/зали, абонемент.	Оренда місця, абонемент
Вартість послуг	<ul style="list-style-type: none"> • Відкритий офіс: перша година – 60 грн, наступні години – 40 грн, день – 290 грн. • Конференс-зали: 2050 грн, 1700 грн та 1550 грн за годину (включена вартість технічного супроводу). • Закритий офіс: 5000 грн з людини/місяць. • Переговорні кімнати 350-700 грн/год. 	40-60 грн/год, 100-225 грн/год, 1700-2750 грн/місяць (залежно від місця)	<ul style="list-style-type: none"> • Робоче місце: день – 200 грн, місяць – 2800 грн; • кімната зустрічей – 1 день – 500 грн

Важливим моментом у організації хаб-простору при готелі є підбір обслуговуючого персоналу. Оскільки заклад є цілодобовим, у ньому можуть зберігатися особисті речі членів, у разі проектування кухонного куточку – слідкування за чистою кухонною обладнання, а також до-свідчене адміністрування закладу – увесь персо-

нал повинен забезпечувати чудовий сервіс для максимального комфорту та безтурботності гостя.

Упровадження у заклади готельного бізнесу інноваційних форм організації робочого простору дозволить перетворити вітчизняну готельну індустрію України у високорентабельну та конкурентоспроможну галузь економіки.

Список літератури:

1. Грیشнова О.А. Развитие человеческого капитала и трансформация форм занятости: взаимовлияние и взаимобусловленность / О.А. Грیشнова, Н.А. Азмук // Демографія та соціальна економіка. – № 1(21). – 2014. – С. 85-96.
2. Как развивались стартап-хабы и для чего они нужны. URL: <https://vc.ru/flood/11972-tech-hubs>.
3. Коворкинг: история возникновения и развития идеи новой формы организации труда. А.И. Егоркина, ассистент кафедры «Экономика и управление». Поволжский государственный университет сервиса. URL: <http://naukarus.com/kovorking-istoriya-vozniknoveniya-i-razvitiya-idei-novoy-formy-organizatsii-truda>.
4. Попов В.М., Ляпунов С.І., Муртузалева С.Ю. Менеджмент и маркетинг бизнеса в международных компаниях. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 384 с.
5. Просторові форми організації бізнесу в Україні: тенденції, перспективи та механізми розвитку: наукова доповідь / НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України»; наук. редактор М.І. Мельник. – Львів, 2018. – 107 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»).
6. П'ять переваг коворкінгів. Блог підприємця. URL: <https://nv.ua/ukr/style/blogs/pjat-perevah-kovorkinhiv-bloh-ridprijemtsja-2448711.html>.
7. Сайт Coworker.com. URL: <https://www.coworker.com/search/ukraine>.
8. Статистичний звіт Deskmag за 2017 рік. URL: <http://www.deskmag.com/>.
9. Хаб: затраты, окупаемость, бизнес-модель. URL: <https://biz.liga.net/all/nedvizhimost/article/chto-nam-stoit-khab-postroit-zatraty-okupaemost-biznes-model>.
10. Швед В.В. Коворкинг: возможности и преграды / Глобальні та національні проблеми економіки // В.В. Швед. – 2015. – № 4. – С. 1095-1099.
11. Що таке коворкінг, і особливості його функціонування. URL: <http://vikna.if.ua/cikavo/69565/view>.